Ο μύθος της άμιλλας (Γεώργιος Κουμάντος)

Categories : ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Date : 15 Ιανουαρίου, 2006

Μια πολύ ενδιαφέρουσα προσέγγιση στο ζήτημα των 'ιδιωτικών πανεπιστημίων'

Οσοι υποστηρίζουν τη νομιμοποίηση και τη λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων στον τόπο μας (φροντίζοντας να τα εξωραΐσουν ως «μη κρατικά αλλά και μη κερδοσκοπικά») προβάλλουν ως πρόσθετο επιχείρημα ότι η λειτουργία τους θα συντελέσει στο ανέβασμα του γενικού επιπέδου των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, δημοσίων και ιδιωτικών, παρακινώντας στην άμιλλα μεταξύ τους. Ετσι δίνεται η εντύπωση ότι βρέθηκε το μαγικό βοτάνι, τόσο σπουδαίο ώστε να ισοσταθμίζει τα όποια μειονεκτήματα που θα παρουσίαζε η λειτουργία αυτή και να ενισχύει τα πλεονεκτήματα. Χρήσιμο είναι να δοκιμασθεί η αντοχή του επιχειρήματος αυτού απέναντι σε κάποιες κριτικές παρατηρήσεις.

Και πρώτα απ’ όλα ένα αναγκαίο εννοιολογικό ξεκαθάρισμα: τι εννοούμε λέγοντας βελτίωση των πανεπιστημιακών σχολών, πώς γίνεται και πώς κρίνεται η βελτίωση αυτή; Γιατί η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν είναι καθόλου αυτονόητη. Θεωρούμε καλύτερο ένα πανεπιστήμιο που παρέχει αποτελεσματικότερο επαγγελματικό εξοπλισμό κι έτσι βοηθάει τον απόφοιτό του στον ανταγωνισμό μέσα στην αγορά εργασίας; Ή θεωρούμε καλύτερο ένα πανεπιστήμιο που ανοίγει τους πνευματικούς ορίζοντες με τη γενική παιδεία που παρέχει, δημιουργώντας ολοκληρωμένους ανθρώπους και παρακινώντας στην επιστημονική έρευνα; Κι αν μερικά από τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να μετρηθούν (π.χ. η επαγγελματική σταδιοδρομία), πώς να μετρηθεί η πνευματική ολοκλήρωση του ανθρώπου;

Η οικονομική διάσταση

Αλλά έστω. Οποιον ειδικότερο προσανατολισμό κι αν θελήσουμε να προτιμήσουμε, βέβαιη είναι η αποφασιστική σημασία των οικονομικών συντελεστών. Για να είναι

«καλό» ένα πανεπιστήμιο χρειάζεται άνετους χώρους για την κοινωνική συμβίωση των φοιτητών, λειτουργικά κτίρια, αίθουσες διδασκαλίας και σεμιναρίων, βιβλιοθήκες, εργαστήρια, μουσεία, κλινικές και όσα άλλα οι σύγχρονες αντιλήψεις θεωρούν όρους ύπαρξης για ένα συγκρότημα ανωτάτων σχολών. Χρειάζεται ακόμα καλοπληρωμένους καθηγητές και βοηθητικό διδακτικό προσωπικό (ώστε να μπορεί να του επιβληθεί η αποκλειστική απασχόληση και να μην αναζητούν άλλο, «πλουσιότερο» πανεπιστήμιο), αποτελεσματικές γραμματείες και τεχνικές υπηρεσίες κι ένα πλήθος εργατοϋπαλλήλων για τη λειτουργία και τη συντήρηση όλων αυτών. Αυτά όλα, μόνα τους, μπορεί να μην εξασφαλίζουν την καλή ποιότητα αλλά η έλλειψή τους εξασφαλίζει την κακή.

Αυτές οι απαντήσεις μεταφράζονται σε κεφάλαια και εισοδήματα. Πώς θα εξασφαλισθούν τα κεφάλαια, πώς θα προτιμηθεί η επένδυση για τη δημιουργία ενός ιδιωτικού ή, έστω, «μη κρατικού» πανεπιστημίου όταν εξαρχής διακηρύσσεται ότι αυτή η επένδυση πρέπει να μην αποφέρει κέρδη, αυτό είναι ένα ερώτημα που κάποτε θα πρέπει να απαντηθεί από τους υποστηρικτές αυτού του τύπου ανωτάτων σχολών. Σε ό,τι όμως αφορά τα εισοδήματα, αυτά προφανώς δεν προβλέπεται να προέρχονται από την απόδοση πλεοναζόντων κεφαλαίων που επενδύονται και δεν μπορεί να προέρχονται παρά από τις πληρωμές των σπουδαστών, δηλαδή τα δίδακτρα, τα εξέταστρα, τα έξοδα διαβίωσης σε πανεπιστημιακούς χώρους.

Αυτό σημαίνει ότι πρώτο γνώρισμα ενός μη κρατικού πανεπιστημίου που θα ήθελε να είναι «καλό» και να αντέχει ή να παρακινεί στην άμιλλα, είναι ότι πρέπει να είναι ακριβό. Κι ακόμα πιο ακριβό αν ακολουθεί ένα σύστημα μικρών διδακτικών ομάδων για καλύτερη επαφή ανάμεσα στον διδάσκοντα και στον διδασκόμενο. Να δεχθούμε ότι αυτό δεν είναι αναγκαστικά κακό; Εστω, αλλά να ξέρουμε ότι έτσι δεν στήνουμε ένα πανεπιστήμιο υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών και κοινωνικά «ουδέτερο», στήνουμε ένα πανεπιστήμιο για πλουσίους, που λογικά, επειδή θα είναι και καλό –τουλάχιστον από άποψη υποδομής και όσων αυτή συνεπάγεται– θα επιτείνει την κοινωνική ανισότητα νοθεύοντας τον αξιοκρατικό συναγωνισμό.

Εχει λεχθεί ότι τέτοια ιδιωτικά πανεπιστήμια, υψηλών επιπέδων στην υποδομή και ίσως στην απόδοση, θα παρακινήσουν και το κράτος να βελτιώσει την υποδομή και έτσι την απόδοση των κρατικών πανεπιστημίων – ευεργετική παράπλευρη συνέπεια της άμιλλας. Το επιχείρημα αυτό προϋποθέτει ότι το κράτος μας έχει (ή μπορεί να βρει) τα μέσα για την καλή υποδομή και την καλή λειτουργία της ανώτατης παιδείας,

αλλά δεν τα διαθέτει για το σκοπό αυτό διότι δεν έχει αρκετά κίνητρα ή αρκετές πιέσεις για τέτοιες δαπάνες. Αν αυτό συμβαίνει, δεν είναι απλούστερο να κινητοποιηθούν οι αναγκαίες πιέσεις που θα οδηγήσουν το κράτος στη διάθεση των σχετικών κονδυλίων για τη βελτίωση της ανώτατης παιδείας παρά να ακολουθηθεί η τεθλασμένη της δημιουργίας ιδιωτικών πανεπιστημίων για να αναγκασθεί το κράτος να χρηματοδοτήσει τα κρατικά; Και τι μας εξασφαλίζει ότι η λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων θα έχει αυτό το αποτέλεσμα; Μήπως πιθανότερος είναι ένας περαιτέρω (οικονομικός και άλλος) μαρασμός των κρατικών πανεπιστημίων;

Οργανισμοί χορήγησης πτυχίων

Ας τολμήσουμε να θέσουμε το γενικότερο ερώτημα: Θέλουμε πραγματικά καλά πανεπιστήμια; Σε μια οργάνωση της κοινωνίας μας και της οικονομίας μας όπου κύριο ρόλο παίζουν τα τυπικά προσόντα και το βόλεμα της νομιμότητας, μήπως ο βασικός στόχος του μέσου πρακτικά σκεπτόμενου νέου και της οικογένειάς του είναι η τακτοποίηση μ’ ένα πτυχίο κι ένα διορισμό; Γιατί η αναζήτηση της ποιότητας στις σπουδές και στα πτυχία προϋποθέτει ανταγωνιστικούς όρους ποιότητας στην αγορά εργασίας, όπου κερδίζει ο καλύτερος κι όχι όποιος έχει το ισχυρότερο (πολιτικό ή οικονομικό ή άλλο...) μέσον. Κι όπου αυτή η καλύτερη ποιότητα πρέπει συνεχώς να επιβεβαιώνεται με τον κίνδυνο, άλλως, να χαθεί το κερδισμένο πλεονέκτημα.

Χωρίς επίδειξη κυνισμού, ο πειρασμός είναι μεγάλος να τεθεί το ερώτημα: αν υπήρχε ένα πανεπιστήμιο που, χωρίς πολλές (ή και με καθόλου...) σπουδές και εξετάσεις, θα χορηγούσε πτυχία, πόσοι στον τόπο μας δεν θα το προτιμούσαν; – Οπως άλλωστε προτιμούν και μερικά τέτοια πανεπιστήμια του εξωτερικού. Φοβούμαι ότι η απάντηση θα έπρεπε να είναι: οι περισσότεροι θα το προτιμούσαν, αδίστακτα. Κι αυτό φαίνεται καθαρά στις «κάποιες» αντιδράσεις που προβάλλονται σε κάθε απόπειρα «εντατικοποίησης» (δηλαδή: ανεβάσματος του επιπέδου των σπουδών) και από την πλευρά εκείνων που σπουδάζουν και από την πλευρά ενός γενικότερου κοινωνικού περίγυρου.

Και η αξιολόγηση;

Μέσα σ’ αυτήν την κοινωνική πραγματικότητα, τι νόημα έχει η αναζήτηση κινήτρων για την άμιλλα μεταξύ των πανεπιστημίων; Ισως αυτός να είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους ματαιώνεται κάθε απόπειρα αξιολόγησης των πανεπιστημίων, ότι κανείς τελικά δεν ενδιαφέρεται γι’ αυτήν. Ενας άλλος λόγος, σπουδαίος κι αυτός, είναι ότι δεν έχει διατυπωθεί καμιά ικανοποιητική πρόταση γι’ αυτήν την αξιολόγηση που συζητείται κάθε τόσο: ποιος μπορεί να την κάνει και με ποια κριτήρια ώστε να εξασφαλίζεται κάποιο ελάχιστο όριο σοβαρότητας και αντικειμενικότητας της κρίσης. Ισως όμως ο σπουδαιότερος λόγος να είναι αυτός που μας γυρίζει στην αρχή των σκέψεων που διατυπώνονται παραπάνω: η κρίσιμη σημασία των οικονομικών δυνατοτήτων. Οταν ένα πανεπιστήμιο, δημόσιο ή ιδιωτικό, διαθέτει, από όποια πηγή, περισσότερα οικονομικά μέσα από κάποιο άλλο, η σύγκριση είναι από τη βάση της άδικη, γιατί το πιθανότερο είναι ότι το πλούσιο θα είναι καλύτερο από το φτωχό.

Το επιχείρημα της άμιλλας είναι ένα όπλο στη φαρέτρα όσων υποστηρίζουν την αποκρατικοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μέσα στο κύμα των αποκρατικοποιήσεων που σηματοδοτεί τις σύγχρονες εξελίξεις. Το θέμα έχει σπουδαιότητα μεγαλύτερη απ’ ό,τι φαίνεται και, σ’ αυτήν τη φάση, καταστάσεις μη αναστρέψιμες μπορεί να δημιουργηθούν από ευρωπαϊκές πιέσεις και από ατυχείς διακομματικές συναινέσεις.

(Πηγή: "Καθημερινή" 2-5-2004)